

Maktabgacha ta'limda yosh davrlarining o'ziga xos xususiyatlari

Ergasheva Umriniso

University of business and science

Maktabgacha, boshlang'ich ta'lim va
jismoniy tarbiya kafedrası o'qituvchisi

O'rinboyeva Laylo Xusanboy qizi

University of business and science

Maktabgacha, boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi sirtqi MT24-32 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim bosqichidagi turli yosh davrlarining o'ziga xos psixologik, ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanish xususiyatlari yoritilgan. 3–4 yoshli bolalar va 5–6 yoshli bolalarning rivojlanish jarayoni o'zaro taqqoslab o'rganilgan hamda har bir bosqichda ta'lim-tarbiya jarayonini qanday tashkil etish lozimligi haqida tavsiyalar berilgan. Shuningdek, bolalarning o'yin faoliyati, nutq rivoji, ijtimoiy munosabatlari va emotsional holatlari orqali ularning shaxsiy taraqqiyotiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda yoshga mos yondashuvning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar Maktabgacha taʼlim, yosh davrlari, psixologik rivojlanish, oʻyin faoliyati, kognitiv rivojlanish, emotsional rivojlanish, ijtimoiy koʻnikmalar, pedagogik yondashuv.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности психологического, социального, эмоционального и когнитивного развития детей на разных возрастных этапах дошкольного образования. Сравнивается процесс развития детей 3–4 лет и 5–6 лет, а также даны рекомендации по организации образовательного процесса на каждом этапе. Кроме того, проанализированы факторы, влияющие на личностное развитие детей через игровую деятельность, развитие речи, социальные отношения и эмоциональное состояние. В статье обосновывается важность возрастного подхода в работе с детьми дошкольного возраста.

Ключевые слова: Дошкольное образование, возрастные периоды, психологическое развитие, игровая деятельность, когнитивное развитие, эмоциональное развитие, социальные навыки, педагогический подход.

Abstract: This article explores the specific psychological, social, emotional, and cognitive developmental characteristics of children at different stages of preschool education. The developmental processes of 3–4-year-old and 5–6-year-old children are compared, and recommendations are provided on how to organize the educational process at each stage. Additionally, factors influencing children's personal development through play activities, speech development, social interactions, and emotional states are analyzed.

The article emphasizes the importance of an age-appropriate approach in working with preschool-aged children.

Keywords: Preschool education, age periods, psychological development, play activities, cognitive development, emotional development, social skills, pedagogical approach.

Kirish

Inson hayotining ilk yillari – bu shaxsiy rivojlanish, bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishning eng muhim bosqichidir. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri (3 yoshdan 6–7 yoshgacha bo‘lgan davr) bola ongining shakllanishi, emotsional holati, nutqi, ijtimoiy ko‘nikmalari va jismoniy rivojlanishi uchun poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli ushbu davrda bolalar bilan olib boriladigan pedagogik ishlar puxta ilmiy asoslangan, yoshga mos va individual yondashuvlarga tayangan bo‘lishi lozim.

Har bir yosh davrining o‘ziga xos psixologik va pedagogik xususiyatlari mavjud bo‘lib, bu xususiyatlarni chuqur anglamasdan, bolaga mos rivojlantiruvchi ta’lim va tarbiya tizimini yo‘lga qo‘yib bo‘lmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar turlicha tezlikda rivojlanadilar: ba’zilari nutq sohasida yetakchilik qilsa, boshqalari jismoniy yoki emotsional rivojlanishda faollik ko‘rsatadi. Shu bois har bir bolaning individual rivojlanish yo‘nalishini hisobga olgan holda, yoshga mos didaktik vositalar, o‘yin faoliyati va mashg‘ulotlar bilan ta’minlash dolzarb masala hisoblanadi.

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida global va milliy tajribalar asosida zamonaviy yondashuvlar shakllanmoqda. Jumladan, har bir yosh bosqichining o‘ziga xos jihatlarini chuqur tahlil qilish, bolaning rivojlanish dinamikasini kuzatish, uning ehtiyoj va

qiziqishlarini aniqlash, shuningdek, pedagogik jarayonni individuallashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, bolaning tabiiy rivojlanish qonuniyatlarini buzmaganda uni asta-sekin akademik ta'limga tayyorlash, ijtimoiy muhitga moslashtirish, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish ta'limning asosiy vazifasiga aylanmoqda.

Ushbu maqolada aynan maktabgacha ta'limning turli yosh bosqichlarida bolalarning rivojlanishiga xos bo'lgan psixologik, fiziologik va ijtimoiy xususiyatlar yoritiladi. Shuningdek, har bir yosh davrida ta'lim-tarbiya jarayonini qanday tashkil etish kerakligi, qanday metod va vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqligi ilmiy-nazariy asosda ko'rib chiqiladi. Bu tahlillar nafaqat amaliyotchi pedagoglar, balki ota-onalar va ta'lim tizimi mutaxassislari uchun ham foydali bo'lishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim bola shaxsining shakllanishida muhim bosqich bo'lib, u bolaning keyingi ijtimoiy, emotsional va aqliy muvaffaqiyati uchun poydevor vazifasini bajaradi. Ushbu ta'lim bosqichi taxminan 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi va bu vaqt mobaynida bolalar jadal va har tomonlama rivojlanadilar. Maktabgacha yosh davrining har bir bosqichi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu bolalarning ta'lim-tarbiya jarayonini to'g'ri yo'naltirish uchun muhim hisoblanadi. Har bir yosh davrining o'ziga xos jihatlarini chuqur anglash orqali pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislar bolaga mos rivojlantiruvchi muhit yaratishlari mumkin.

Maktabgacha ta'limning dastlabki davri – ya'ni 3–4 yosh oralig'i – mustaqillikka intilish va atrof-muhitga bo'lgan kuchli qiziqish bilan ajralib turadi. Bu davrda bolalar odatda yakka yoki parallel o'yinlarda ishtirok etadilar, ya'ni ular birga bo'lsalar ham, har biri o'zicha o'ynaydi. Ular so'z boyligini tez sur'atda kengaytiradi, oddiy ko'rsatmalarga amal qila oladi va ertak, qo'shiq kabi og'zaki nutq shakllariga katta qiziqish bildiradi.

Kognitiv rivojlanish jihatidan ular hali ham Piaget ta'riflagan preoperatsional bosqichda bo'lib, ramziy va tasavvurga asoslangan fikrlashga ega, biroq mantiqiy fikrlash va boshqalarning nuqtai nazarini tushunish qiyin bo'ladi. Hissiy rivojlanishda esa bolalar turli his-tuyg'ularni ifoda eta boshlaydilar, biroq ularni boshqarish uchun kattalar yordami zarur bo'ladi.

Ushbu yosh davrda bolaning yirik harakatlari faol rivojlanadi. Ular sakrash, yugurish, chiqish kabi harakatlarda tobora ishonchliroq bo'lib boradi. Nozik motorika esa hali shakllanish bosqichida bo'lib, rasm chizish, boncuk terish yoki oddiy pazllar orqali rivojlantiriladi. Bunday faoliyatlar nafaqat jismoniy, balki kognitiv rivojlanish uchun ham muhimdir, chunki ular muammo yechish, e'tibor jamlash va sabrni oshiradi.

5–6 yosh oralig'idagi bolalar esa kech maktabgacha davrga o'tadi. Bu bosqichda bolaning rivojlanishida sezilarli o'zgarishlar ro'y beradi. Til boyligi va ifoda qilish ko'nikmalari ancha murakkab va ravon bo'ladi. Ular murakkab gaplar tuza oladi, voqealarni izchil bayon qiladi va mavhum tushunchalarni anglashga harakat qiladi. Ularning mantiqiy fikrlashi kuchayadi, sabablilik bog'liqliklarini tushuna boshlaydi. Diqqatni jamlash qobiliyati oshadi, bu esa murakkabroq topshiriqlarni bajarish va ketma-ket ko'rsatmalarni eslab qolish imkonini beradi.

Ijtimoiy jihatdan bu yoshdagi bolalar hamkorlikdagi o'yinlarga faol kirishadi, do'stlik munosabatlariga qiziqish kuchayadi. Ular jamoadagi o'rni, ijtimoiy qoidalar va muomala me'yorlarini o'zlashtira boshlaydilar. Emotsional rivojlanishda esa bolalarda o'z-o'zini anglash kuchayadi, his-tuyg'ularini boshqarishga urinadilar. Ular boshqalarning his-tuyg'ularini tan olish, empatiya ko'rsatish kabi muhim ko'nikmalarni egallay boshlaydilar. Biroq bu jarayonda xatoliklar tabiiy bo'lib, ular orqali bolalar ijtimoiy va emotsional tajriba orttiradilar.

Maktabgacha ta'limda o'yin asosiy o'quv vositasi hisoblanadi. Bu yondashuv bolaning tabiiy rivojlanish ehtiyojlariga mos keladi. O'yin orqali bolalar rollarga kirishadi, nutq va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradilar, mustaqillikni his qiladilar. Yosh o'sishi bilan o'yinlar ham murakkablashadi: 3–4 yoshdagi oddiy taqlidli o'yinlar o'rnini 5–6 yoshda ramziy va hamkorlikdagi o'yinlar egallaydi. Shuning uchun o'quv dasturlari bolalarning yoshiga va individual rivojlanish darajasiga moslashuvchan bo'lishi kerak.

Biroq har bir yoshdagi bola bir xil sur'atda rivojlanmaydi. Shaxsiy, oilaviy va madaniy omillar bolaning rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun pedagoglar umumiy yondashuvdan tashqari har bir bolaning individual xususiyatlarini ham inobatga olishlari zarur.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yosh davri – bu bolaning eng muhim va dinamik rivojlanish bosqichidir. Har bir yosh davrining o'ziga xos xususiyatlarini chuqur anglash orqali ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil qilish mumkin. Bu esa bolaning nafaqat maktabga, balki butun hayotga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. Shu bois maktabgacha ta'limda yoshga mos, rivojlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jo'rayev, H. (2019). Maktabgacha ta'lim psixologiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti. **(125 bet)**.
2. Axmedova, D. Sh. (2020). Ilk yoshdagi bolalar bilan pedagogik faoliyat. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti. **(96 bet)**.

3. Shirinova, M. N. (2021). Maktabgacha ta'lim metodikasi. Samarqand: Zarafshon. **(158 bet)**.
4. Rasulov, B. M. (2018). Bola rivojlanishida o'yin faoliyatining o'rni. // Pedagogika va psixologiya ilmiy-amaliy jurnali, №4, 45–50-betlar.
5. Karimova, Z. (2022). Yosh psixologiyasi va pedagogikasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti. **(142 bet)**.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-sentabrdagi PQ–4436-sonli qarori. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. // Xalq so'zi gazetasi, 2019-yil 10-sentabr, №183, 1–2-betlar.
7. Ergasheva U. Maktabgacha ta'lim sohasida pedagog olimlarning milly qadriyatlar asosida ekologik tarbiya berishga oid qarashlari //MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI. – 2025. – T. 3. – №. 1.
8. Ergasheva U. “MA'NAVIY MA'RIFIY” ISHLAR BO 'YICHA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI SIFATINI OSHIRISH //Молодые ученые. – 2024. – Т. 2. – №. 21. – С. 51-53.
9. Ergasheva U. ILK ADABIY TA'LIM TARBIYALANUVCHILARDA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH ASOSI SIFATIDA //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 30. – С. 183-186.
10. ЭРГАШЕВА У. К. ПЕДАГОГНИНГ ЎҚИТУВЧИ ВА ТАРБИЯЧИ СИФАТИДАГИ КАСБИЙ МАҲОРАТИ //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 4. – №. 1. – С. 27-33.